

Almanya'da Oryantalistik Çalışmalar

Carl Brockelmann*
Bekir EZER**

2 Ekim 1920 yılında Deutschen Morgenländischen Gesellschaft (Alman Doğu Ülkeleri Cemiyeti) 75 yıllık bir etkinliğe ev sahipliği yaptı.¹ Aslında bu kutlama son genel toplantıda düşünülmeliydi. Ülkenin durumu kuruluşun ilk yarısındaki senelerde olduğu gibi büyük bir kutlamaya elvermese de, o zamanki anayasa çalışması (tartışması) maalesef böyle bir hatırlama için gereken bir saati bile yönetim kuruluna vermiyordu. Bu günlerde ise, kavganın gürültü patırtıları dinmiş, toplum artık çok tartışılmış yeni elbisesini giymiş ve hayatında yeni bir sayfa açmaya hazırlanırken zihinlerimizde, bizden öncekilerin cemiyete ve onun ideallerine büyük hizmetlerde bulduklarını tekrar hatırlamaya getirmemiz mümkündür. Bunu da onların şimdiye kadar olan etkinliklerini tarihsel olarak takdir ederek yapmamız lazım. Ve onların geleceği için neyi bekleyip neyi umut etmemiz gerektiğini iyi düşünmeliyiz.

Geriye baktığımızda son yirmi beş yılın dörtte birinin azaldığını görürüz. Çünkü hesaba sadece cemiyetin sakin çalışmalarla geçen senelerini katabiliriz. Son 7 yıl cemiyetin kuruluşundan beri geçirdiği en zor senelerdi. Elbette hareketli geçen 1848 senesi yeni kurulmuş olan Oryantalistikler Birliğinin çalışmasını çok rahatsız etmiş hatta sürekliliğini tehlikeye atmıştır. Fakat

halkımızın ve müttfiklerinin, dünya savaşındaki fırtınalar ve hayatı bunaltan ayrıca büyük bir yük olan Versailles'deki rezalet barıştaki yaşadığı sonsuz acı ve son derece üzücü olan sıkıntıya nazaran o günkü heyecanlar bize ne kadar küçük geliyor. Cemiyetimizi simgeleyen düşünce, vatanımızın bazı kültür çiçeklerini kıran fırtınayı ve sıkıntıları, esasında zararsız ziyansız atlatması ve her manevi ve maddi sıkıntılarda görevini en azından sınırlanmış bir alanda yerine getirebilecek hayat gücünün bir işareti olduğunu hiç de küstah olmadan diyebiliriz. Savaş sonunun getirdiği bu acılı zamana hayatlarının her bölümünde ona uyum sağlamaya çalışan ve yıkılmış evlerini yeniden inşa etmeye çalışan halk gibi bizim derneğimizin de kendine yeni bir varoluş şekli kurmaya çalışması pek şaşırtıcı değildir. Fakat bizi bu yeni yola süren sadece dışarıdan yansıyan sefalet değildir. Savaş olmasaydı biz bu yolu daha önce tutardık. Halle'deki Sâmî dilleri profesörü hocam ve selefim Fr. Prätorius, 1895 yılında cemiyetin 50. yıldönümünde derneğin zabıt kâtibi olarak yaptığı konuşmasını iyimser ümitlerle bitirmişti. Cemiyetimizin 50 sene içerisinde bazı deneylerden sonra ortaya getirdiği anayasa ve yönetim şekillerinin gelecekte de cemiyetin ihtiyaçlarını yeterince karşılayacağını ümit etmiş. Fakat 25 sene sonra üyelerin çoğu cemiyetimizin şimdiye kadar üstlendiği görevlerden daha büyük görevler üstlenmesi kanaatindeydiler. Ve bu görevlerin çözümü için de yeni ve sık sık değişen üye halkalarının, cemiyetin faaliyetlerine olan ilgilerini uyandırarak elde edebileceğimizin kanaatindeydiler. Bana öyle görünüyor ki bilim dalımızın ve cemiyetin tarihinden bu kolayca anlaşılıyor.

76 yıl önce Almanya'da Arabistik araştırmaların kurucusu H. L. Fleischer, meslektaşlarını birleştirip işbirliği yapmaya çağırdığında, şark esasında düzenli ya da birbirine bağlı olan bir çalışma (iş) alanını simgeliyordu. Taklit edilmeye teşvik eden ve derneğimize örnek olan İngiltere ve Fransa'daki eski kuruluşun Asya adına yaptığı araştırmalara nazaran bizim araştırmalarımızın kapsamının daha geniş olmasından dolayı yeni kurulmuş derneği şarkî olarak isimlendirmişlerdir. Şark dilleri olarak anlaşılan diller İbranice ve kardeşleri idi. Bunlar Yunancayı da kapsıyordu. Büyük üniversitelerde bu dersi veren Profesörler bulunduğundan Almanya'da en geç XVII. yüzyıldan sonra şark dilinden bahsediliyordu. Bu dilin hocaları ekseriyetle teologdular veyahut da teolojiyle bağları vardı. Çağlarındaki öğretim sistemlerinde yaptıkları çalışma müçtehit teolojisine ek ve müritlerini kutsal yazıların tefsiri için gerekli olan bilgilerle donatmak için idi. Teolojiye bağımlılığından dolayı XVII. ve XVIII. yüzyılın oryantalizmi çok nadiren bilimsel ve bağımsız neticelere ulaşmıştır. Tek istisna Habeşistan araştırmalarıydı. XVII. yüzyılda gerçek anlamda amatör olan bir devlet adamı J. Ludolf çağdaşlarını bilimsel çalışmalarında çok geride bırakmış, mükemmel tarzda araştırmalarını kanıtlamış ve ilerletmiştir.

* Alman asıllı şarkiyatçı ve Sâmî dilleri uzmanı. 17 Eylül 1868 tarihinde Rostock'ta (Meclenburg-Almanya) doğdu. 6 Mayıs 1956'da Berlin'de öldü. Eserleri arasında *Geschichte der arabischen Litteratur* (1898, 1912, üç cilt eki 1937, 1942), *Syrische Grammatik mit Litteratur, Chrestomathie und Glossar* (1899), *Sprachwissenschaft* (1906), *Lexicon syriacum* (1895), *Arabische Grammatik* (1941), *Geschichte der Islamischen Völker und Staaten* (Türkçe çevirisi: Neşet Çağatay, Ankara 1992) gibi eserleri bulunmaktadır. Brockelmann ayrıca *Divân-ı Lüğâti't-Türk* üzerine çalışmalar yapmış, ortaçağ Türkçe'si üzerine sözlük yazmıştır.

** Doktora öğrencisi, Hadis, Krefeld, ALMANYA, bekirezer@mynet.com

¹ Alman Doğu Ülkeleri Cemiyeti'nin 75. Yılı hatırasına yapılan sunum. Bu konferans 30 Eylül 1921 tarihinde Leipzig'deki Alman Oryantalizm Kongresi'nde gerçekleştirilmiş, *Zeitschrift der Morgenländischen Gesellschaft*'ın 76'cı cildinde yayınlanmıştır.

Maalesef ölümünden sonra bunlar unutulmuş ve A. Dillman tarafından geçen yüzyılda yeniden hayata geçirilmiştir.

Cemiyetimizin yeni kurulduğu XIX. yüzyılın 40'lı yıllarında Almanya'nın, Alman Birliği'nin (Federasyon) ve politik iktidarsızlığın simgesi altında şarkla hiçbir pratik, bilimsel ve politik ilgisi yoktu. Bu nedenle Alman araştırmaları başka ülkelere nazaran herhangi bir alanda kendisini ispatlayamıyordu. Avusturya kendini, bir vakitler Hıristiyan Avrupa'ya öncülük eden ve Balkanlardaki Osmanlı hükümdarlığının varisi zannederken, Türk araştırmaları feyizlenmiş ve geçen yüzyılın başında J. v. Hammer-Purgstall bu çalışmaların temsilcisi olmuştur. Her ne kadar azalan otokritiği, sıkı filolojik tenkitçilere zayıf noktasını göstermiş ve layık olduğu şöhretini sarstıysa da onun Osmanlı Tarihi yazılarındaki kazancı unutulmamalı. Rusya'nın her sene büyüyen Asya işgalleri Asya'nın halklarını ve dillerini araştırmaya yeterince teşvik etse de bu araştırmalar kendi vatanında bu konuda mahrum bırakılmış olan ve Çar Hükümdarlığı tarafından kendilerine çalışma alanı verilen Alman araştırmacıların elindeydi. Fleischer de araştırmacı kariyerinin başında Petersburg'a çağrılmıştı. Fakat Sachsische (Saksonya) Kraliyet yönetimi tarafından Alman araştırmaları için çağrıldığında bu teklifi reddetmiştir. Hollanda Malezya'nın takımadalarındaki kolonilerinde hâkim olan din İslâm olduğundan dolayı İslam Bilimlerine yönelmiştir. Bu yüzden öncelikle XVIII. yüzyılda öncelikle Teolojiden esinlenen Arapça vasıtasıyla bir anlayış gelişmiştir. 16. Ludwig'ten itibaren Fransa, Avusturya ile Türkiye üzerinde daha etki yarışı içindeydi. Şarktaki Hıristiyanların himayesini talepleri onların dil ve edebiyat araştırmalarını ilerletmiştir. 1795'de kurulan "Ecole des langues orientales vivantes" kendine S. de Sacy'yi gibi harika bir öğretmene sahipti. Hollanda okuluna dayanarak Arap dili bilimini yeni(den) yaratmıştır. Ayrıca İslâm dini ve kültürü araştırmalarının temelini atmış, Paris'i devirler boyu Avrupa'daki oryantalist araştırmaların merkezi yapmıştır. İngiltere, Hindistan'daki konumundan dolayı Hollanda yanında Güney Asya araştırmalarında en çok menfaati olan ülkeydi. Fakat İngilizlerin temkinli yapıları, onlardan bazıları bu yolda bir hayli zahmet çektikten sonra, bunun ötesindeki takipleri başka milletlere bırakmalarına neden olmuştur. Bunlar arasında Almanlar önderliği elde etmiş ve uzun zaman önderliği sürdürmüştür. Şarkta pratik olarak menfaati olan milletlerin bazı temsilcilerinin başardığı büyük keşifler -misal olarak Anquetil Duperrons'un Avesta başarısı, Colebrookes'in Veda'ya işareti- Almanya'da, bazıları üzerinde önemli etki uyandırmıştır. Çok geçmeden burada bu keşiflerin gelişmesini kendine hayatlarını adayacakları çalışmalar yapmaya razı olan adamlar bulunmuştu. Araştırmaları, önceki yüzyıldaki şark araştırmalarının dar sahasından çeken ilk olarak Hint masal dünyası olmuştur. Almanya'daki Sanskritçe Filolojisinin kurucuları düzenli Alman yüksek okullarından çıkan

tahsillilerden değildi. İki Schlegel kardeşleri Hindistan araştırmalarına iten insan tarihinin ana kaynağına olan romantik hevesti. Friedrich Schlegel 1803 – 1804'de Paris'te harp esiri olan bir İngiliz deniz Subayından biraz Sanskritçe öğrenmiştir. 4 yıl sonra yazdığı Hintlerin dinleri ve bilgelikleri üzere olan kitabı genelde önceki tercümelere elde etmiştir. Kardeşlerin büyüğü A. Wilhelm Göttingen'deki Heynes Okulunda klâsik filolojinin sıkı metotlarıyla tanışmıştır. Dillerini Paris'teki hemşerisi Bopp'dan öğrenmiş ve 1818'de Bonn'da ilk Alman Sanskritçe Profesörü olmuştur. Bopp 1812'de Paris'e S. de Sacy'den Arapça ve Farsça öğrenmeye gittiğinde vatanı Almanya'da daha hiçbir üniversiteyi ziyaret etmemişti. Çok geçmeden aslında Paris ve Londra'da kendi kendine öğrendiği Sanskritçe'ye yönelmiştir. Zeminini kendi kurmuş olduğu ve bu dilde kullandığı benzetme metotları ona çok çabuk önemli neticeler kazandırdı. Schlegel'in Bonn'a atanmasından sonra o da Berlin'de Sanskritçe ve benzer dil bilimlerini öğretmekle onurlandırılmıştır.

Almanya'nın eski avantajlarından, zengin siyasi ve bölgesel yapısı, başkentten ruhanî hayatının etkisinin azalmasını engellemiş, bu avantaj oryantalistik çalışmalarda da kendini göstermiştir. Bopp'un grameri vasıtasıyla Almanya'ya takdim edilen Sanskritçe araştırmaları kısa zaman içinde başka üniversitelerde de kabul görmüştür. Şark dilleri hocalarının XVIII. yüzyıldaki öncülleri Şark dillerini sadece İncil üzerindeki filoloji çalışmalarıyla sınırlandırıyorlardı. Şark dilleri hocaları seleflerinin koyduğu bu sınırları aşmaya gayret ediyorlardı. Öğrencilerini, güçlerini yeni kazanılmış bu alana yönlendirmeye teşvik ediyorlardı. Böylece Hindistan ve yakın Asya çoğu kişi için düzenli bir çalışma alanı gibi görünüyordu. Burada *Doğu-Batı Divanı*'nın ön çalışmalarında Jena Goethe'ye öğüt veren ve sonra küçük Greifswald Üniversitesine onlarca sene görkem kazandıran J. G. L. Kosegarten'ı hatırlatıyorum. Kosegarten'in bilim dalımızın gelişmesinde derin etkiler bırakmayışı, etkinlik alanının uzaklığının yanı sıra, ilgisinin dağınık ve muhtelif olmasındandır. Ayrıca finansal durumu halletmeden her zaman yeni büyük görevlere atılma hevesindeydi. Her ne kadar dil bilimi metotlarında yetersiz olsa da çok değerli malzemeler içeren geniş tutulmuş Arap Grameri gibi bir kırık heykel kalmıştır. Ayrıca Taberî, *Kitabû'l Agânî* ve Huzâî divanının basımı işi ilk cildi geçememiştir. Hâlbuki onları bastıran İngiliz kuruluşu ciltlerin devamı için gerekli masrafları eğer yazar bitirebilseydi üstlenecekti. O, biri bile bir insanın gücünü aşan Arap bölgesinde iki görev üstlenmesinin yanı sıra Sanskritçeye de çok ilgi göstermişti. *Pantschatantra* baskısı ile bugün eskimiş sayılan fakat bizim bilimimizin önemli bir koluna zemin oluşturmuştur. Bu bilim dalı da masal ve hikâye tarihidir. Bunlarla Kosegarten'in bilimsel hevesinin sahası (kapsamı) tamamen anlatılmış değildir. Uzak doğudaki bölgelere gezme hevesi memleketi olan Pommer'e olan sevgisini azaltmamıştır. Sadık bir oğul olarak Kuzey Almanya'da konuşulan bir

şive sözlüğü, ayrıca geldiği yerin tarih kaynaklarını çıkararak memleketine hizmet etmeye çalışmıştır.

Bilim dalımızı meydana getirmekte Kosegarten'dan daha derin etkisi olan Göttingen'deki H. Ewald idi. Ewald Sâmî dilbilimlerinin kurucularından biriydi. Hâlbuki bu dal onun öğrencileri Dillman ve Nöldeke'ye daha çok şey borçludur. Onun üçüncü büyük öğrencisi Wellhausen vasıtasıyla bizlere aktarılan sert kuzey Alman kişiliği, bizim cemiyetin toplantılarında yumuşak huylu Fleischer'le birlikte çalışarak bir sonuca ulaşılmada her zaman yararlı olmuyordu. Bu karakteri dosyalarda anlatılmasa da H. Graf hocası Ed. Reuß'a mektuplarında bu durumdan sık sık şaka ile karışık şikâyet etmiştir. O, Arap vezin bilgisi (belki usûl bilgisi) hakkındaki teorisini geliştirdiğinde bunu özel bir araştırma içinde Hint mısralarında da kullanmaya çalışmıştır. Tübingen'deki sürgünlüğü sırasında oradaki üniversite kütüphanesindeki küçük bir Sanskrit el yazısı birikimi onu filolojik çalışmalara yöneltmiştir. İleri yıllarda da Hint bilgisini kullanarak Semitik dil bilimlerinde de yararlı olmaya çalışmıştır. Bunu da bazen karşılıksız yapmıştır. Daha ileriki yıllarda da öğretmen olarak yan alanlarda büyük başarılar elde etmiştir. Göttingen'de Bollensen ve Tübingen'de R. Roth ile Schleischer onun öğrencileriydi.

Kosegarten ve Ewald çağdaşları arasında istisna değillerdi. Burada F. Rosen'i hatırlatmak istiyorum. Çok çabuk olgunlaşan ve maalesef çok erken kaybedilen Bopp'un öğrencisi 22 yaşındayken Londra'da Sanskrit Profesörlüğüne atanmıştı. Radices Sanseritae'nin yazarı ilk olarak Veda'nın ilk cildini yazmaya başlayan ilk kişi ve ayrıca Arapçada esaslı bir şekilde bilgi sahibiydi. Forshall ile Biritish Museum'daki Suriye el yazmalarının tarifine girişmiştir. Ayrıca C. H. Gildemeister, Hind ve Arap edebiyatının araştırmasını ve öğretimini münasip bir şekilde yürütmeye gayret göstermiştir. Ayrıca o, bu iki kültür alanlarının ilişkisini aydınlatan ilk kişiydi. Fr. Rückert'in eşsiz dil ustalığı ise Hint, Arap ve Fars dalında aynı şekilde kendini göstermiştir.

Böylesine birbirinden tamamen farklı olan 2 manevî dünyayı araştırmak ancak Kosegarten, Gildermeister ve Rückert gibi kabiliyetli ve üretken kafaların yapacağı işti. Her kim bu alanlardan birinde araştırmacı olarak uzmanlaşmak isterse bu alanda ortaya çıkan problemlere tutulur ve çok çabuk alanlardan birini tercih etmeye mecbur kalır.

Ele alınan Sanskritçe filolojisinin ruhanî sözleri ve metinleri, yakınlığı nedeniyle Avrupa entelektüel yaşamına çekilmiştir. Hindistan üzerinden ulaşan Arap haberlerini bir tarafa bırakırsak Doğu Asya araştırmaları gitgide yükselen bir ölçüde yardımcı bilim olarak hizmet ediyordu. Derneğimiz kurulduğunda bu ön Asya araştırmaları Berlin'deki Schott'la ve Münih'teki Platt ile temsil ediliyordu. Maalesef gitgide büyüyen bir bilim ve uygulama

alanı olmasına rağmen bizim bilimsel hayatımızda gereken yerine ulaşamamıştır.

Hint araştırmalarına yakın zamanda İran araştırmaları da katıldı. Avesta ve Veda dilinin yakın akrabalığından dolayı Zerdüş din ve kültürü araştırmaları uzun süre Hint filolojisinin yan dalı olarak görünüyordu. Fakat İran dininin en eski belgelerinin sadece kendi metinleri ve Veda dil bilimleri yardımıyla izah edilemeyişi ayrıca Orta Fars gelenekleri araştırmalarının vazgeçilemez olduğunun anlayışını ortaya çıkaran bir olaydı. Bu gelenek yalnız Pehlevî yazısıyla karışmış olan Semitik ideogramın nüfuz ettiği dış elbiseden ibaret değildi, yakın Doğu'nun Semitik kültürleri ile de beslenmişti Ancak bunların tamamı ile anlaşılabilir. Yeni Fars edebiyatı ancak İslamî kardeşleri ile birlikte araştırılabilir. Fars filolojisi devamlı ayrı istikamette gelişen Arap ve Semitik araştırmaları aralarında bir köprü olmuştur.

Fleischer cemiyetimizin kurulması için çağrıda bulunduğunda Sâmî dilleri araştırmaları XVIII. yüzyıldaki dar sınırlarını aşarak kardeş bilimlerinin en eskisi ve İncil filolojisinin vârisi sayılıyordu. G. Hoffmann'ın sözleriyle, İncil yorumlarının itibarını artırmak için bir üstüğü veya kilise tarihçilerine kilisenin tarihi üzere yeni kaynaklar açan eski Ancila Teologie değildi. Teolog olan W. Gesenius onu bilimsel bir zihinle teolojinin hizmetinden çıkarmış ve ona yazı bilimlerinde ayrıca hala yaşayan Semitik dillerin araştırmasında ve diğer dallarda görevler vermeyi başarmıştır. İslâm dünyasında ona tamamen yeni alanlar açılmıştır. Kendini haklı olarak Arap edebiyatının şehidi olarak adlandıran J. J. Reiske'nin sürekli fakat neticesiz çabasını, ikinci halefi H. L. Fleischer başarılı bir şekilde neticeye ulaştırmıştır. Böylece S. de Sacy tarafından yeni kurulmuş olan Arabistik Fleischer Almanya'ya sokularak, kısa zamanda bizim üniversitelerimizin hayatında tam salâhiyetli yerini kazanmıştır. Fleischer için de bilim dalı ve İncil filolojisi arasındaki bağlantı canlı kalmıştır. Bunu diğerleri arasında Delitzsch'in tefsirleri ve Wbb von Levy hakkındaki makaleleri göstermektedir. Fakat onun esas alanı Arap dil bilimidir. Arap dil biliminin yerli, skolastik tasvirini C. Hermann'ın klâsik filolojinin sıkı metotlarına göre yorumlamak ve çağdaşlarıyla dil mantığının yaygın fikirlerini dengelemeyi bir hayat gayesi olarak görüyordu. Böylece Alman üstadı Hermann'ın filolojisine sadık kalmış ama kendini Arap fikriyatının başka alanlarının araştırma görevinden kendini mahrum bırakmamıştır. Arap bilimi, G. Hermann ve A. Böckh'in taraftarlarının arasındaki onlarca yıl süren klâsik filoloji kavgasından şanslı biçimde uzak kalmıştır. Fleischer, hocası S. de Sacy'yi de memnun edecek şekilde her zaman ilgisini dil bilimlerinden başka mevzulara da yöneltmişti. İlgisini sadece böyle küçük yan alanlara ait eserlerle dile getirmesi kendi suçu değildi, bilâkis ona yeterince malzeme sunmayan yaşadığı zamanın suçuuydu. O zamanki Almanya'nın Şark'la olan az ilişkisi Fleischer'e fırsat verdiğçe o, Arapça

konuşan modern dünyayla ilgilenmeyi reddetmemiştir. Fleischer'in yanında Sachsen'deki Flügel, Fleischer'in yardımcısı idi. O da Graff gibi hayatı boyunca lisedeki görevinde kalmıştır. Bu yüzden Fleischer gibi etrafında bilimsel çevre toplayamamıştır. Fakat önemli kaynak eserleri yayınlamakla Arap Edebiyat Tarihini kurmada yardımcı olmuştur. *Legatum Flügelianum*'undan dolayı Leipzig üniversitesinde halefleri onun hatırasını haklı olarak sürekli Fleischer'in bölümüyle ilişkilendirmişlerdir.

W. Gesenius'un en seçkin öğrencisi Rödiger, Preußen'de teolojiden bağımsız olan Sâmi dillerinde faaldi. Kısa zaman içinde Fleischer'in öğrencileri Alman üniversitelerinin çoğunda yeni bilimi yaymaya başlamıştı. Geçen yüzyılın ortasından beri Almanya'da Doğu Ülkeleri zemininden iki bağımsız bilim yan yana yükseliyordu -Sâmi dilleri ve Arap filolojisi. Dışarıda olanlara göre bu alanlar birbiriyle bağlıdır. Cemiyetimizin kurucuları ise bu alanlarından biri bütün güçle üstlenildiğinde meyve vereceğini biliyordu. Uzmanlık alanlarının dar sahasından yer kürenin uzaklarına kadar geniş ilgi alanları olan F. A. Pott gibi kabiliyetli ve bu alanlara eğimli ilim adamları önceki yüzyılda tabi ki bugünden daha çok bulunuyordu. Sanskritçe araştırmacılarını Ârî cephesinden dışarı çıkmaya cezp etmişse de geçen yüzyılın ortasında bütün açık tenli halkların dilleri aynı başlangıçtan geldiği inancı hâlâ sarsılmamıştı. Bizim soyumuzun dillerinin arasındaki bağı aydınlatma görevini en iyi yaşlardayken Bopp üstlenmişti. Daha sonra Kafkasya'da ve hatta Polinist adalarında bu ailenin başka üyelerini bulma deneylerine mağlup olmuştur. Araştırmacıları daima bireysel filolojilerinin sınırlarından çıkmaya zorlayan şey farz edilen tarih öncesi zamandan kalan birbirine bağlılığın yanı sıra manevî hayatın motiflerinin dinî ve sanatsal alandaki cereyanı olmuştur. Bu tür bağlantılar Asya'nın bazı bölgelerinin yanı sıra daha ziyade Doğu ve Batı ülkeleri arasındaydı. Bu Avrupa filolojisinin ve oryantalistlerin temsilcilerinin arasında hiçbir menfaat birliği oluşturmamıştır. Klâsik filologların önderleri cemiyetimizin kurucularını kuşkuyla karşılamış olsa da, klâsik filologlar artık Hellenizmin önemli kaynaklarına Şark araştırmalarıyla ulaşılabilirliğini anlamışlardır. Her şeye rağmen 76 sene önce olduğu gibi onların temsilcileri bugün de birbirlerine muhtaçtır.

Çeşitli Asya araştırma alanlarının haricî ve maddî nedenlerle bir kuruluşta toplandığını unutmayalım. Bu işbirliğinin bilim için yapacakları arasında ilk sırada bir dergi çıkarmak yer alıyordu. Bu dergi, yayıncının iyi niyetinden bağımsız olarak çalışmalarının sonuçlarını halka sunma imkânını sağlayacaktı. Fakat böyle yayınları kurmak ve korumak için uzmanların sayısı çok azdı. Semitizmin manevî tarihiyle ilgili araştırmalar teolojik dergilerde memnuniyet vermekteydi. Eski Hind ve İran filolojisi üzere olan çalışmalar daha sonra karşılaştırmalı dil bilimlerinin yayınlarında kendi yerini bulmuştur. Ama sadece ZDMG İslâm ve Hint edebiyatının sıkı filolojik araştırmalarına, gün

yüzüne çıkma imkânı vermiştir. Ayrıca sonsuz renklilikte olan Asya dünyasının küçük özel alanlarının araştırılmasında mümkün kılmıştır. Derneğimiz yaklaşık 40 sene boyunca bu görevini tartışmasız bir başarıyla yapmıştır. Alman Şark bilimlerinde lider pozisyonunu muhafaza edebilmiş ve Şark bilimlerinin gelişmesini hakikate uygun bir şekilde yansıtmıştır.

Yazarların, dergimize verdiği çalışmaların bütün okuyucu kitlesinin ilgisini çekmesini ya da anlamasını talep etmeyişi Alman araştırmalarının lehineydi. Almanya'da bilimin popülaritesi yeterince sağlanmıştı. Kendi tecrübelerini genelleştirmeye izin verirsiniz eline ZDMG'nin bir cildi geçtiğinde ya da sadece bir bölümü gördüğünde Hint araştırmalarıyla Veda mitolojisi arasındaki tartışmalar ve yine Hint araştırmalarıyla Budizm araştırmaları arasındaki tartışmalar hakkında bilgi edindiğinde Semitistin memnun olması gerekir. Ayrıca bu ciltte yayınlanan Çin ve Afrika dil biliminin problemleri hakkındaki tartışmalar, kendi çalışmalarının metotları üzere düşünmeyi teşvik ettiği zaman da sevinecektir. Fakat bunlar da sadece senede bir ümit etmeye kendimizi ehil zannedemediğimiz sevindirici istisnalardı.

Bu kadar çeşitli bilim alanlarını bir kurumda birleştirmenin birçok dezavantajları vardı. Sadece filolojik problemler dışında derneğimiz, Ahd-i atık ve Yahudi araştırmalarını her zaman tutarlı olmasa da hesaba katmamaya uğraşmıştır. Çeşit çokluğundan dolayı başka kısıtlamalar da kabul etmiştir. Geçen yüzyılın ortasından beri Şark araştırmaları ilk çağdan şimdiki zamana kadar çizdiği dairenin gittikçe büyümesi nedeniyle bazı kısıtlamaları kabul etmiştir. Derneğin kurucularının şarkiyat konusundaki en önemli görevi olduğu için yapılan araştırmalar son senelerde hâlâ geniş kabul görüyordu. Bu, dil bilimleri Asya sınırından Afrika, Avustralya hatta kuzey kutbundaki Eskimolara kadar çıksa bile böyleydi. Mısır'da ve Mezopotamya'da kazı işlemleri başladığında Şark arkeolojisi bir derginin ciltlerinde işlenebilecek muazzam malzeme sunuyordu. İlk olarak Mısıroloji kendine has bir kuruluşunu tesis etmiştir, çivi yazısı araştırmaları onu takip etmiştir. Hâlbuki dergimiz 26. cildinde, E. Schrader'in Alman biliminin bize zemin hazırlayan ilk Asuroloji sonuçlarını içeren çalışmasını yayınlamıştı. Şüphesiz bu iki yeni unsur, Almanya'daki Asurolojik çalışmaları içerecek dergilerini objektif nedenlerden değil özel nedenlerden hareketle çıkarmış, Arapçayı içererek Semitizmin bütün alanlarına uzanmış böylece renkli bir görünüm kazanmıştır. Bununla birlikte dergimizin birçok cildinde de Asuroloji ile ilgili çalışmalar yayınlanıyordu. Oryantalistlerin geniş halkasına hitap eden çalışmaların yanı sıra çetin hususî sorular da ele almıştır. Almanya'nın savaştan önce faydalandığı maddî ve manevî güçlerin bolluğu böyle bir parçalanmanın zararlı olmasını önlemiştir. Sonra yüzyılımız Doğu Ülkelerinin Hıristiyanlığı ve İslâm tarihi araştırmalarının yükseldiğini gördüğünde bu alanlar içinde özel organizasyonlar kurulabileceği anlaşılmıştır. 1901'den itibaren yayımlanan

“Oriens Christianus” bu alandaki filolojik ve edebî çalışmaların büyük çoğunluğunu üstlenmiştir. Onu 1910'da Becker'in İslâm'ın maddî ve manevî kültürünü konu edinen dergisi takip etmiştir. Bu dergi tabii olarak Arap filolojisi araştırmalarını da dışarıda bırakamıyordu. 1912'den itibaren sahneye Doğu Asya dergisi çıktı. Başta aslında sanat araştırmalarının hizmetindeki dergi kısa zaman sonra tarihi filolojik çalışmalara sütunlarında yer vermiştir ve umuyorum ki Doğu Asya araştırmalarının önemli bir kurumu olarak kendini ispat edecektir. A. Weber'in aslında bir derginin sahip olması gerek özellikleri pek de taşımayan Hint Araştırmaları'nın 1898 senesinde yayın hayatının sona ermesinin ardından Ârî filolojisi her ne kadar bu alana teşvik eden yazıların büyük bir kısmı akademinin yazılarında yayınlanmış olsa da. ZDMG'nin bir bölümü olarak kalmıştır.

Şark araştırmalarının her alanından tesadüfen gelen bilgilere muhtaç olan dergimiz, ihtisas kurumlarına nazaran önünde sonunda düzenli yapıdan mahrum kalacaktı. Kuruluşunun ilk 40 senesinde olduğu gibi Almanya'daki araştırmamızın tüm faaliyetleri hakkında umumî bir bakış sunamıyordu. İrani ve Türkoloji için âdeta yeni çığır açan vatandaşlarımız Grünwedel ve v. Le. Coq'un Orta Asya'daki büyük keşifleri ve onları müteakiben F. W. K. Müller'in araştırmaları iz bırakmadan yanından geçmiştir.

Bu kötü durumdan son yirmi beş yıldaki genel toplantılarda sık sık şikâyet edilmiş, buna çare bulmak için değişik çıkar yollar aranmıştır. Hemşehrîmiz F. Mohl'un iki on yıllık devir içerisinde *Journal Asiatique*'de akıllıca rapor ettiği ve bizim dergimizin kurucularının her sene çıkarmak istediği şark araştırmalarının bütün ilerlemelerini içeren haberler 20 sene sonra malzeme bolluğu içinde boğulmuş ve bizim yüzyılımızda da tekrar hayata geçirilememiştir. Çünkü dergimizin kapsamını aşmaktaydı ve dergi her ne kadar kapsamlı olmak istese de fakat teşebbüs edilen subjektif seçimler üzerinde genel fikir birliği oluşmuyordu. Kazı işleri ve keşifler hakkındaki haberlerle bu telafi edilmeye çalışılmıştır. Bunlar, gerçekten dergimizi bütün meslektaşlarımız için ilginç yapabiliirdi. Maalesef bizim dış dünyayla olan bütün bağlantımızı kesen savaşın patlak vermesiyle daha yeni hayata geçmiş olan bu çalışmalar son bulmuştur. Bizim dergimiz gibi başka ülkelerdeki aynı tür dergilerin de bütün Şarkı içerdiği daima hatırlatılmıştır. Bunlar Paris'deki *Journal Asiatique* ve *Londoner Journal* gibi eski dergilerin yanı sıra sonradan kurulmuş olan Rusya'daki *Zapiski*, İtalya'daki *Giornale* ve *Studii*, Viyana'daki *Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* ve hatta böyle kuruluşların en yenisi İsveç'deki *Monde Oriental*'dir. Sadece geçmişteki münasebetlerden kaynaklanan ve şimdiki zamanda başka yerlerde hâlâ tesirli olan kötü durumun ebedileştirilmesi mi gerekiyor? Ekonomik zayıflığımızın haşın sıkıntısı bütün gücümüzü birleştirmemizi ve yayın sistemimizi yeniden inşa etmemizi gerektirmiştir. Yeni ZDMG bütün üyelere bilimimizin ana problemi

hakkında ve müstakil kültür alanlarının bağlantısı hakkında hüsnü kabul gören bilgiler sunma ümidini vermiştir. Onun yanında duran yeni ihtisas dergilerinin Almanya'daki değişik alanlarda elde edilen çalışmaları yansıtan gerçek bir aynaya dönüşmesi ve kendilerinin hep daha yükselen başarılarla teşvik edilmelerini ümit edebiliriz.

Cemiyetimizin önderlerinin beğenisini kazanan dergimizin ve diğer yayınların itibarını öyle ümit ediyoruz ki cemiyetimiz yeni döneminde de koruyacaktır. Ayrıca savaştan önceki sürekli materyal zorluklarından dolayı arka plana itilmiş olan faaliyetlerinin yeniden hayata geçirilmelerini ümit ediyoruz. Cemiyetimizin kendi imkânlarıyla Arap ve Hint edebiyatının büyük ve sürekli çalışmalarını yayınlamasının mümkün olduğu zamanlar elbette geri gelmeyecektir. Fakat, bütün Alman Şark araştırmacılarını kendi bünyesinde topladığında öncesinden daha fazla ve yeterince destek akacağını ümit ediyoruz. Böyle olduğu zaman son senelerde yabancı destekle sürdürebildiği makalelerini yine kendi gücüyle devam ettirebilecektir. Ayrıca daha büyük ve bağımsız neşirleri kendi yapmaya kalkışmasa da destekleyebilecektir.

Alman Şark araştırmacılarına çok değerli hizmetler sunan yayınlarımızın yanı sıra kütüphanemiz öyle ümit ediyoruz ki bu durumu yeni devirde de başarıyla muhafaza edecektir. Gerçi şimdi dahi paha biçilmez değerlere sahiptir. Mübadelelerle bilimimizin bütün alanlarındaki periyodik neşirlerin neredeyse tam sayıları kazanılmış ve Gildemeister, Thorbecke, Socin ve Wenzel gibi mükemmel ilim adamlarının mirasıyla toplanan kitap hazineleriyle birleştirilmiştir. Bunlara M. Hartmann'ın uzun yıllar İstanbul ve Beyrut'taki pratik çalışmaları ve ayrıca Türkistan'a olan seyahatlerinde biriken Doğu'da yapılmış neşirler eklenmiştir. Eksikleri sistematik biçimde tamamlanmasını sağlayan (maddî) desteği ise Rusya devletine ve ona bağlı olan seminerlere borçludur. Kütüphanemizin seminerlerden bağımsız olarak mevcudiyetini planlı kitap alışverişlerinden tamamlayacağına dair haklı ümidimiz vardır. Çok şey borçlu olduğumuz yazar ve yayıncıların hediyeilerinin yeni kurulmuş derneğimize âdeta sel gibi akmasını ve haleflerimizin ileride bütün Şark edebiyatını bir arada kütüphanelerinde bulacaklarını ümit ederek yaşıyoruz.

Gelecekte meslektaşlarımızı eski saygıdeğer Deutschen Morgenländischen Gesellschaft'ın (Alman Doğu Ülkeleri Cemiyeti) bayrağı altında toplayan şeyin sadece cemiyetimize olan böyle haricî ve materyal desteklerinin olmamasını ümit ediyoruz. Bu üzücü zamanda savaş fırtınalarını takip eden geçmişimizin ideal varlıklarını yutmayı tehdit eden materyalizmin dizginsiz ve hayvanî zevke düşkünlüğün çirkef baskısı altında kalmayıp bilakis kafa denklemlerimizle ve bizimle birlikte çaba sarf edenlerle olan bağlantımızdan mahrum olmama düşüncesinden dolayı kuruluşumuzun bayrağı altına girmelerini ümit ediyoruz. Bugün halkımızın Şarkla direk bağlantısının kesilmiş olması

nedeniyle savaş esnasında şansını oralarda arayanlar bile ona tekrar sırtını dönmüştür. Böylece Şark araştırmaları cemiyetimizin kurucuları için önceden ne idiye şimdi de aynı konuma gelmiştir. Onlar için oryantalistik çalışmaların anlamı, insan tabiatının her türlü maddî faydadan bağımsız hevesinin ifadesi olan kültürün en nazik çiçeği olması ve ayrıca türümüzün bütün unsurlarının tarihi hakkında malumat verici olmasıdır. Şark'a ekonomik menfaat sağlamak için göndereceğimiz önderlerimiz yoktur. Orada etkin olabildiğimiz ve etkin olmak istediğimiz bütün bilimsel hedefler, bizde ve şarkiyatçılarda ilerletilmiş saf insanî ilişkileri korumaktır. Büyük toplulukların sesli tezahüratlarına imrenmeyen sessiz çalışmalarımızın geçmişte olduğu gibi gelecekte de halkımızın hayatına zengin meyveler getirip uluslar arası kıskançlık ve nefretle yükselen engelleri yıkmaya katkıda bulunmasını ve hâlâ haklarından mahrum edilen halkların yolunu yerkürenin etrafındaki barışçıl yarışa açmalarını ümit ediyoruz.